

Den 11^{den} Augustus 1899 bezocht ik voor de tweede maal deze gemeente; mijn 1ste bezoek had ik den 14^{den} Augustus 1895 afgebrakt. Met een rijtuig van Jonkhans uit Lindhooven reed ik van het station Valkenswaard naar Borkel; van daar over den zandweg langs „Sleuvel“ over de Breekbrug (= brug over de Beekloop) naar Bergeijk, alwaar ik in de herberg van de kinderen kom. Melchers ^{van de rijn} een ontbijt besteld had; vervolgens nam ik weer den zandweg van Bergeijk naar Lensel; van daar keerde ik over Steensel, Eldhoven en Gestel naar Lindhooven terug.

Op het nieuw gebouwd raadhuis vond ik B. en W. met den secretaris Bakker (den burgemeester van Westerhoven) Na het Raadhuis in oogenschouw te hebben genomen, na eenige korte aanwijzingen te hebben gegeven omtrent de wijze, op welke de nieuwe boekenkasten het gemakkelijkst worden ingericht (nl. met verstellbare losse planken, van welke flanel of iets van dien aard moet gepijkerd, om het insluiven te beletten), na een moederige te woord te hebben gestaan, dat vrijstelling van militie dienst voor haren knecht kwam vragen, ging ik met B. en W. de vlacweiden in oogenschouw nemen, welke zij in het Beeven hebben aangelegd. — Ook hier is waar de burgemeester van Westerhoven, Bakker, de meegewijzer en de wegbereider geweest. Na zijn eigen weiden te hebben aangelegd en in orde gebracht, na alsoo praktisch te wesen te hebben, dat vlacweiden aangelegd kunnen worden, dat zij een zegen zijn voor de gemeente, en destijdsig werd, wolk te hebben gevormd, — stond hij zijn werkvolk af diom den burgemeester van Borkel. — Te Borkel liggen op dit moment 2 St. A. vlacweide, die zeer goed zijn, en zeer veel aan de gemeente opbrengen; de Sleide elvaatschappij had juist een groot plan uitgewerkt, om de vlacweiden behandigje uit te sleiden; Borkel wil ^{die} nieuwe weiden aangeleggen, al kost dat ook f 300. — de St. A.; maar er was geen wolk te krijgen, dat wilde komen werken; alles wat valiede is, gaat werken op de fabrieken te Budel, of te Neerpelt. — De burgemeester had slechts een arbieder kunnen krijgen. — Waken om 's zomers te vlacim, om althans 's zomers de stoulen val water te kunnen zetten, om het uitdrogen der vlacweiden

Borkel e. a.

leggen te gaan, is er niet. De burgemeester zou deswege een sleu in den Dommel willen plaatsen; ik heb hem opgemerkt, dat als ^{de gemeente} geen eigenaars van de gronden, welke ten gevolge van die sleu waterberuwan zouden ondervinden, hij met het plaatsen daarvan wel voorzichtig moet zijn.

De burgemeester van Zout, heeft het oude raadhuis; hij ging daar wonen na het verbouwd te hebben; hij is een gedultige man, en schijnt er goed bij te zitten. — Een ongeluk van de gemeente Borkel is, dat de heide eenige kinderen van den burgemeester gehuwd zijn met de twee rijkste ^{burgers} ~~inwoners~~ van Borkel; deze hebben bovendien nog veel te wachten van een oude bank te Borkel; ze zijn allen zinnig, bij het geringe af; daardoor accresceeren hunne vermogens sterk. Zeer ten voordele van de andere boeren van Borkel; behalve hun eigen plaatsen zijn ze eigenaars van zeven boerderijen in Borkel, en hebben nog bovendien op meerdere plaatsen geld gescholen. Daardoor oefenen zij een ongewenschten zwaren druk uit op vele inwoners van Borkel, een druk, die met den dag zwaarder wordt.

Van de twee dochters van den burgemeester is gehuwd met een doogenaamden teut, een man, die jonge paarden en varkens besnijdt; de vader van dien man heeft zich eertijds als teut een uitgebreide clientele in Holland verworven; hij maakte fortuin, en leeft nu kalin in Borkel; zijn beroep leerde hij van zijne twee zoons, waarvan er een nog in Borkel woont, gehuwd met de dochter van den burgemeester.

De andere burgemeesters dochter woont in haares vaders boerderij, huften het vroegere en het tegenwoordige raadhuis. Deze man is boer; hij doet er niets bij, en heeft den naam van zeventig te zijn.

Den 1 Juli 1803 kwam ik weer in Borkel; van uit Linthoven reed ik doorheen; ik bezocht dien dag nog Wammelen en Tolst. De ontbrek in Volkenwaard bij Batts; deze is bezig een nieuw woonstel hiel te bouwen.

B. en W. prijzen de redelicheit van de bevolking; onwettige geboorten, gedwongen huwelijken komen bijna zelden voor; wegens overtreedings politieuer worden jaarlijks een pr. procesfen verbaal opgemerkt; voor openbare dronkenschap, zoo

Borkel e. a.

goed als moeit.

De heele gemeente is Roomsche; van de 535 zielen waren er 250 in Borkel en 200 in Schaft. — Eerwachtige rommelk liet nog al niet erg bij gemeenteraads verkiezingen; de candidaten worden meestal zonder stemming gekozen. Nie zal dith niet zoo goed afloopen; Schaft had tot nu toe twee raadsleden, van welke in welhouder; deze laatste (Zerboegs) is overleden; men wil nu aan Schaft een lid afnemen; er werd ook iemand van buiten dat getucht candidaat gesteld; van daar de stemming.

De gemeente heeft vele eigendommen; daarvan 3 Hl. A. landbouw, 15 Hl. A. dennebosch; ± 50 Hl. A. ruitgruifde bracht, gronden; en ± 12 Hl. A. velerweide. — Van deze laatste bracht de eerste mede van de landdelijk aangezegde 3 Hl. A. dit jaar f voor het eerst wat op, nl f 50; men meent, dat die afbrengst een volgend jaar tot f 150 kan stijgen. — Volgens B. en W. is er nu voldoende voldoende vloeiende aangezegd, en wil men den aanleg vroeloopig staken; ik heb des Zleeren zelfs ontreden, omdat er nog behoefte aan goed hooi was bij de boeren; zoo lang de gemeente niet met verlies werkt blijft het, naare het mij overkomt, op den wey der gemeente, om te brachten aan de behoefte van de ingezetenen te gemaet te komen.

De jaek op de gemeente ^{van} (vooral snippen, eenden en parkrijzen) is verhuurd voor f 50; daarvan krijgt de gemeente f 250, terwijl de rest voor de boeren is, behoudersogrijze verdeeld. — De hederder ^{van Calcevoent met hooi} van de jaek geeft f 125 aan den veldwachter, voor loericht in het jaekveld. —

Zleek lijkenrijge op de openbare begraafplaats (kort aan den steenweg, voor men te Borkel komt) verkeert in meer dan deplorabelen toestand; B. en W. hebben mij toegezegd het weer in orde te zullen maken.

De Dagevas uit Volkenwaard (Roomsche geworden om juffrouw Eychen uitfeldrop te kunnen trouwen) is de gemeente doctor; hij wordt alleen behandeld voor vaccinatie en doadschouw; het kwam nog niet voor, dat zijn hulp werd ingeroepen door een arme; c. g. zou de burgemeester dan een bon moeten geven voor kosteloze behandeling. Epen verbaal voor schoolverruim; in afgeleapen schinder

Borkel c.a.

werd bevestiging onderwijz con amore door 14 jongens gevolgd. Veel volk uit Schaft werkt te Achel aan de Klein; men verdient daarop 1. - per daag. De Paters verdeelen doorgelijks de resten van hun middagmaal aan wie het hebben wil; dat doet armen; die gewoon is beduld te worden blijft niet weg, wanneer hij de bevestiging niet meer behoeft! Alsdan men den maer excessen in de buurt eene woning kunnen krijgen, dan vrouwen ze, en op aan 's middags bij de Paters den halen. —

De weg Borkel-Schaft-Achel werd in 1891 als een intern. nationale weg door Provincie en Rijk gebouwd. Men klaagt zeer over de slechte keien; gemeente zal op den duur groote onderhoudskosten krijgen. — Men kocht al eens wat uitkomende slechte keien uit den Rijksweg Valkenswaard — op een, en strekte daarmee een stuk nieuw op; — verder deed men tot nu toe de herstellingen uit de 10.000 keien, welke de aannemer van den weg in 1891 over compleet moest leveren; maer die voorraad was helaas bijna uitgeput. —

Een heer uit Vlaasbricht-Clermont begon voor 4 1/2 jr eene zeer uitgebreide ontginning van woeste gronden, op grenzen van Borkel en Belgie: rietvelden, marborselen, duisenden canaada's enz.; hij maekt voor nojr alles verhoopen; de nieuwe eigenaar, Baron Joli maakte met zijn aanhang goede zaken; reeds vier jaer nadat hij eigenaar was kon hij beginnen de hakken; hij maekt zich rijke gekant hebben. —

Meer mijn opmerkingen ontbrent het in orde brengen van de kasten enz op de secretarie, — in 1899 gemaakt — was heel geen rekening gehouden. Toen ik ze weer maakte, werd ik sterck gesteund door den secretaris Bahen (den burgemeester van Wolderhoven).

Den 11 maart 1904 kwam ik weer in de gemeente; ik reed er van af het station Valkenswaard heen; ik besocht daarna nog Dommelen, waarna ik te Valkenswaard weer den trein naar den Bosch nam.

Wegens de ziekte van den heer Verdijk kondere mij niet vroegellen, en bleef om die reden het onderrade van de adm. nistratie van den secretaris en van den ontvanger achter.

Borkel c.a.

weg,
H. ten W. dedden mij mede, dat de gemeente ontvanger Kub, ten schoor versterkt is; hij kan zelfs niet meer op het gemeentelieus komen; die afkomst van hij niet meer afleggen. Van, meer men er hem over spreekt, dat hij maekt bedankt, dan daer hij, alsof hij dat niet begrijpt; wanneer hij komt te overlijden, dan zijn ter groote maekeligheden te wachten, vooral ook, door dat zijne kinderen (meisjes) in Belgie getrouwd zijn. Hij zie goed in zijn geld, en behoeft om die reden niet in functie te blijven. Men zou gaarne zien, dat ik aan H. en W. schreef, dat het onder dese omstandigheden hem plicht is te zorgen, dat het belang van de gemeente niet aan het particulier belang van den gemeente ontvanger wordt opgeofferd, en dat zij daarom maekten zorgen, dat rechtten zijn ontslag neemt.

Het secretarie ziet er vrij goed uit; de jonge Bahen (zoon van den secretaris) daer draaft het werk. Ik heb er sterck op aange, drongen, dat men toch toch bereijng van het materiaal het dooreen stel in zou voeren. — Men had thans langz de planken der kasten flanelen reepers aangebracht, om het in, steiven te voorkomen.

Fedelijheid van de bevolking is groot; geen drankmisbruik, ook niet bij raadsverkiezingen; dese loopen in den regel met candidaatstelling af. Schaft heeft thans weer twee leden onder wie de wethouder Verhoeven.

Men is thans bezig om den weg Borkel-Schaft-grens te verbeteren; het was hard nodig.

Het lijkenhuisje op de openbare begraafplaats is weer opge, bouwd.

Men heeft thans 13 dl. A. vloeivelden; alle jaren beplant men nog 5 à 6 dl. A. met maet; op meestal zonder te voren veel aan den grond te doen. Men heeft blijkbaar niet veel lusk om zich met het staatsbeschbeur in te laten, en daaromde zijne vrijheid van handelen prijs te geven. Ik heb gebract den pleeren duideligh te maken, dat zij zich van de door den minister ontworpen regeling eene verkerde voorstelling maakten. — En tevens op aangedrongen een uitwaerigen en beredenerden staot op te maken, van al wat in het belang der exploitatie van de gemeente berispingen werd verricht.

Borkel e.a.

Den 13 Mei 1911 bezoekt ik Borkel en Valkenswaard. Aan het station Valkenswaard vond ik bochtends mijn rijtuig; 's avonds keerde ik via Valkenswaard naar den Bosch Houf.

Burgemeester van Klout is 77 jr; hij moet dit jaar aftreden als burgemeester, maar zal leven als zoodanig bedanken; hij is dof, kan zich moeielijk bewegen en overwintt vrij sterk de gebreken van den ouden dag.

De Schacht zitten 2 raadsleden, nl. St. Baken, de methouder, en Bekus Barts. — Methouder Scheepers en burgemeester van Klout wonen in de kam van Borkel, bij de kerk; de 3 andere raadsleden wonen in het Westelijke gedeelte van de gemeente.

Het Raadhuis is vocht; methouder Scheepers wilde niet erkennen, dat zulks aan het bouwen lag, en dat bij den bouw de zwarte grond niet tot op den zandlaag was verrijderd; het zou kunnen, omdat er niet voldoende gelucht werd! Scheepers is architect en heeft vermoedelijk een groot aandeel gehad in den bouw van het Raadhuis!

Archieven op secretarie ^{maakt wettelijk tegevoerd} ~~maakt wettelijk tegevoerd~~ ^{zijn} ~~zijn~~. Men verlangt sterk naar een ^{spoorweghalte} de Schacht; daar zouden jaarlijks zeker 200 wagens aankomen met goederen voor de gemeente of voor de Schelsche kluis, en een deel van daar geladen vervoerd kunnen worden; hooi, hout, kunstmest; — personenvervoer zou niet druk zijn. — Om steun te krijgen voor het lot stand komen der halve stelde men zich in verbinding met Baron Epilles de Belichy de Epits bij Brugge, die van Van van Tuijl een 2000 fl. A. heide kocht onder Sleunde, welke heide in de buurt van de gemenschte halte ligt.

Het de naderweiden gaat het slecht; het vee is zoo duur, dat men er geen goede kweekrij, voor kan maken; voor 4 fl. A. kan men 10 per fl. A. bedingen; voor 2 fl. A. 30 per fl. A.; 4 fl. A. kan men niet krijgen; deze zal men nu kooien, en het volgende jaar meer scheuren. — Als men geeft 30 per fl. A. maakt, dan kan de gemeente er niet meer nabij uit. — Als men inschaart dan rekent men 3 stuks jong vee (geen koeien!) in het voorjaar, en 2 in het najaar.

Eprootkluizen over den toestand van den Damme; dit jaar maken de gelandiers weer regen; de jonge Baken (secretaris van Borkel) kwam in het bestuur, en staat met 3 chausseurings

Borkel e.a.

eur. erg zijn best; men hoort nu wel op verbetering. Men heeft veel last van woonwagens; deze mogen nl. niet in België toegelaten worden; nu trekken de woonwagens tot aan de grens, en worden daar gestationeerd; soms stroomt er zes te gelijk, dagen lang; de inschaars hebben er veel last van, en durven niet weigeren, durven evenmin — als er eens iets gebeurt — tegen die lastige bedelaars voor het gerecht getuigen.

Eene goede aantrekkingskracht oefent de Schelsche kluis op die woonwagens uit; de pasters geven daar eten aan iedereen die het vraagt; de woonwagenfamilies zijn daar dagen omliep, hun eten vragen!

Aan de Schelsche kluis zijn thans 55 pasters, 5 fraters en 40 broeders. Daar is het moederkuis van deze half der kluis, pisten; voorloopig worden er geen novicen meer aangenomen omdat men er geen weg meer mede weet; — onder dit moederkuis ressorteren de kluizen de delit (Limburg), Diepenveen (Overijssel) en Koekefort (op de grens van Frankrijk).

Het drinkwater in Borkel is slecht; daar moesten reeds verscheiden nothorpompen gelagen worden. —

Enkele menschen werken buiten de gemeente, nl. 3 op de zinkfabriek te Kerpell, 6 aan de Schelsche kluis, en eenigen in Duitschland; op de moraliteit heeft dat geen merkbaar verkeerden invloed. Broods gebrek wordt door niemand geleden.

De wed. naar de Belgische grens vorderde tot heden fl. 250 3 jaren aan onderhoud; thans komt men voor groote uitgaven te staan, omdat men in het groot keien zal moeten aanloopen.

Er is nog geen sprake van exploitatie van gemeentelijke bezittingen, zo dat men niet juist weet, wat men heeft, en nog veel minder, welke de financiële uitkomsten zijn van wat men doet.

Voor staatsboschbeheer voelt men niets.

De jaark brengt fl. 600 op, waarvoor fl. 200 wordt afgestaan aan de boeren, zoo dat gemeente fl. 400 over houdt. — Gesprek op het belang van den aanleg van fietspaden. —

Den 10 Juni 1916 bezoekt ik per auto van uit Lindhorst de gemeenten Borkel en Valkenswaard.

De oud-burgemeester van Klout (82 jr oud) is thans wethou.

Borkel e. a.

der van Borkel. De man is zoodaaf, dat men niet meer met hem kan praten.

Burgemeester Borken doet erg zijn best; hij is dikwijls ver-
worden maakt soms den indruk, dat hij de vijf niet bij
elkaar heeft. Zijn verhouding tot de beide kerkhouders
schijnt mij uitstekend.

Het huikengevoen rijks subsidie is er een nieuwe school op-
bouw. Van de oude school heeft men twee lokalen, geschei-
den door een breeden gang, tot Raadhuis ingericht. Een
grote verbetering, nu men het oude vrolijke Raadhuis
heeft kunnen verlaten.

Op de secretarie heeft men het doozensysteem ingevoerd; de
burgemeester maakt die doozen zelf; ze kosten dan $1\frac{1}{2}$ cent.

De staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen was
niet bijgevoerd. Borken maakt daarvan anders veel werk.
Gemeente heeft 10 hl. A. vloeivelden; 32 hl. A. natuurvelden
en 52 hl. A. dennebosch, vooral nu alles zoo duur is, maakt
gemeente met een en ander goede zaken.

Van woonwagens heeft men sinds den oorlog heel geen
last meer; de menschen kunnen België niet meer in.

De Duitschers zijn bezig de grenzen af te sluiten; 20 hl
van Hollandse zijde blijft vrij; dan komt een draadaf-
sluiting (5 rijen draad aan p. baltjes); daarachter een
breede draadafsluiting, waardoor elektriciteit stroom gedre-
ven wordt; daarachter een derde draadafsluiting.

Daarachter komt dan een breede weg. Alles, wat in
den weg staat, heisen, haud en wordt afgebroken of
weggehaald.

Hebt nieuwe schoolhoofd heeft landbouwwet; geeft gere-
geld een landbouwcursus; ook een voor vrouwen en meisjes.
Hij is gelukkig met een meisje uit Borkel, en van daar
dat is gemaakt het vertrekken der bevolking.

Grote wild- en konijnenschade. Speraden, dat men de
konijnen toch zou fretteren.

Den 13 Augustus 1920 kwam ik weer in Borkel.
De verkiezingen 1919 brachten drie andere leden
van den Raad; geen nieuwe welhouder. Toch schijnt

Borkel e. a.

men de verhandelingen in de gemeente goed.

De toestand van den weg Borkel-Schaft-Lpens is
slecht; de gemeente heeft geen geld om keien te koop.

De Dommel is niet, wat ~~de~~ zijn moest; er wordt nog
al waterschade geleden. — De burgemeester hard
gevallen, dat hij agitert tegen het nieuwe waterschap
van de Dommel; bezwaren moeten onderwerpen
worden door behoorlijk haegelichte amendementen
op het ontwerp; die moeten bij de Staten worden
ingebracht. — Agitatie, afschrijven van menschen
die niet op de hoogte zijn, is geen kunst; men bereikt
daarmee, dat de menschen wantrouwend worden;
dat moet worden vermeden.

Er wordt nog steeds met veel succes landbouw
onderwijs gegeven; het hoofd der school v. d. Vlegden
is verbroken naar Hierlo-Hout; zijn opvolger,
Goewaerts gaat een cursus voor meisjes geven in
beveiliging en zuivelbereiding; en eene voor
volwassenen in bedrijfsleer (boekhouden).

Er wordt nog al werk gemaakt van verbetering
van het veeslag; men wenscht algemeen het
roode opfelwe; de stieren komen uit Keijs.

Stoomzuivelfabriek heeft f 42.000 gekast; f 9000
afgeschreven; 300 koeien.

Gemeente exploiteert 10 hl. A. vloeivelden, 53 na-
tuurvelden, 60 dennebosch. Nog 1000 hl. A. heide.

Voor staatsboschbeheer voelt men nog niets.
De spoorweghalte te Schaft is thans voor goede
vervoer ingericht; men hoort, dat op den
deur ook het personenverkeer daar lang zal
kunnen geleid worden; de burgemeester is daar
over nog in correspondentie met S. S.

Wat meer Borkel met eenige andere gemeente
zou moeten vereenigd worden, zou men het liefst
eene vereeniging zien met Dommelen, Nisshaven
en Westerhulst. — Voor eene vereeniging
met Valkenswaard voelt men niets.

Voor de grensbewaking zijn 9 buitengewone

Borkel e.a.

commissien in Borkel gestationnerd. —

Den 16 Juli 1924 kwam ik weer in Borkel.

Gemeente bouwde 4 woningen: 2 aan de grens bij paal 180; bewoond door commissien; — en 2 bij wachtpost 28, op den weg naar het Frappisken klooster, een is een café, en levert door het drukk bezook aan het Frappisken klooster een goed bestaan op; de andere is ook be-
waard door een commissie.

Er zijn geen partischappen in gemeente; demiettegen-
staande werden bij de laatste Raadsverkiezing twee leden afgezet. Alle Raadsleden zijn landbouwers.
Werkter secretarie, een Borkelsche jongen, krijgt f 25: salaris! Hij moet in 1925 op gaen voor gemeente secretaris.

Het nieuwe gemeentehuis is goed ingericht; het oude vrochtige Raadhuis staat ledig; men kan daarvoor geen huurder vinden. Men hoopte het te verhuren aan de Zusters van Ilerlaar, maar dat liep mis. —
De heer Koster uit Tolst huurde ^{de jacht op} de gemeente eigendommen voor f 600; voor de rest van de gemeente betaalt hij aan het Bestuur van den Baerenbond f 300; dat Bestuur moet daarvoor het en of andere nuttige werk tot stand brengen; zoo werd daarvoor de wegbreeg aan wachtpost 28 tot stand gebracht, kosten f 1100. — Thans is er meer f 1000 in kas, waar voor een nuttige bestemming gezocht wordt.

In 1923 lanops de Dommel op grote schade geleden; in 1924 niet geen schade. Gemeente veest af kasten van het Waterschap van de Dommel. In het voorjaar en in het najaar komt de heele gemeente helpen weagen. Verder zijn er enkele arbeiders aan het werk. De kasten van reinigen zullen in 1924 ongeveer f 900.— bedragen. — De vele kronkels zullen later afgegraven worden; dan eerst krijgt de rivier voldoende verval.

Het onderhoud van den keiweg Borkel-Schaft-grens is erg duur. Men heeft in de gemeente een bekwamen

Borkel e.a.

stratenmaker, die bij werkbaar was voortdurend aan het repareren is.

Er is in Borkel geen veldwachter; als zoodanig doet een onbesoldigd gemeente veldwachter dienst. Op een weekloon van f 27.50 (= f 1430.—) Met het oog op de plannen tot vereeniging van Borkel met andere gemeenten geeft men hem op deze vaste aanstelling; hij maakt ons overbodig blijven.

Geen brandspuiten; men denkt er hard over, eenige kleine handbrandspuiten van f. 35 het stuk aan te schaffen.

Landbouwonderwijs valt bijzonder in den smaak; er zijn boeren, die 4 maal een tweejarigen cursus voljoeden, en daarvoor vier keer een diploma verwierven.

Geen last meer van woonwagens.

Zans de grens van Westerhaken wordt konijnen schade onderhouden.

De prijsverheidsonderwijs met kost aan gemeente nog al gelid voor jongens, die de ambachtschool te Eindhoven bezochten; f 86 per leerling.